

זכרונותיו של משה זיפרט (1851–1922) (לתולדות התיאטרון היהודי)

מחבר פרק הזכרונות, שתרגום קטעים מתוכו יפורסם כאן, הוא מראשוני המחזאים של התיאטרון היהודי בארצות-הברית ומחברם של מעל שישים רומאנים ביידיש, בנוסח המזכיר את כתבי שמ"ר-שייבביץ*.

משה זיפרט נולד בוילקומיר שבליטה והיה בנו של חובש מוסמך. הוא היה אחד המשפילים הראשונים בעירו וילקומיר. בבית אביו מצא משה זיפרט ספרייה עשירה למדי ובאמצעותה הוא התוודע לכתבי אברהם מאפו, פרץ סמולנסקין, אברהם בֶּר גוטלוֹבֶר ואחרים. בגיל 13 הוא פרסם את רשימתו הראשונה בכתבי העת הפרמל, שיצא לאור בוילנה בעריכתו של ש"י פין. להלן הוא פרסם רשימות בכתבי-עת אחרים: הכוכבים, המליץ, הקול ועוד. הוא רצה ללמוד באוניברסיטה, אך נעתר לבקשתו של אביו ונסע ללמוד בישיבה המפורסמת בוולוז'ין. מן הישיבה הוא סולק מפני שגילו ספר חילוני חבוי מתחת לספר הגמרא שלפניו.

ב־1873 הוא עמד בבחינות בקובנה לקבלת רשיון של חובש מוסמך, ולאחר מות אביו ירש את משרתו ועסק במקצועו בעירות פלך מינסק. הוא הוסיף לכתוב ולפרסם בכתבי-עת הקול, אסיפת חכמים, האור והמגיד.

בשנת 1886 הוא היגר לארצות-הברית ומצא פרנסה דחוקה בכתביה ופרסום בעיתוני יידיש בניו-יורק, שלא היו עשירים ונדיבים ביותר בשלהי שנות השמונים של המאה ה־19. מתוך מחסור ומצוקה הוא נאלץ לחפש פרנסה נוספת. בנתיב הזה הוא הגיע לכתבת מחזות לתיאטרון היידיש בניו-יורק, שדווקא פרח ושגשג בימים ההם. על פי עדותו הוא כתב במשך חמש-עשרה שנים 47 מחזות, רובם 'עיבודים' וקצתם יצירות מקוריות. אף על פי שזה היה עיקר פרנסתו הוא מעולם לא החשיב את מלאכתו ואת מלאכת המחזאים היהודים זולתו.

את מידות הלעג והמרירות שהצטברו בליבו נגד התיאטרון היהודי הביע זיפרט במסה מקיפה – 47 עמודים – 'די געשיכטע פֿון ייִדישן טעאַטער', שראתה אור בקובץ די אידישע ביהנע, בשנת 1893. מסה זו פורסמה להלן במהדורת תדפיס. המחבר פרש במסתו את שלבי התפתחותו של התיאטרון ביידיש מימי הקמתו על-ידי אברהם גולדפאך ועד לימי פריחתו בניו-יורק (וברחבי ארצות-הברית, במקום ריכוזם של יהודים באשר הם שם). במסתו זו וכן במאמר נוסף, שהוא פרסם

* ראה: סופי גרייס-פולק; 'ראשיתו של שמ"ר ביידיש', חוליות 2, 1994, עמ' 69–87.

בזמן הזה 'די יידישע בינע און איר צוקונפֿט' (במת יידיש ועתידה), הוא השמיע נבואה, שאין עתיד לתיאטרון יידיש והוא עתיד לשקוע ולהתנוון, בעיקר מפני שהשחקנים בעצמם, הבמאים והמחזאים מתייחסים אליו בזלזול. כלום ניתן להעלות על הדעת, שבמצב מעין זה – דווקא הקהל יביע התלהבות? פרסום קטעי זכרונות של משה זייפרט, שנכתבו במשך 24 שנים עשוי להוציא מתחום הנשייה עדות של אחר מחלוצי התיאטרון היהודי בארצות-הברית בראשית דרכו.

זייפרט נפטר בניו־יורק ב־7 בדצמבר 1922 ופרק הזכרונות, שקטעים ממנו מתפרסמים כאן, הוא חיבור אחרון שפורסם עוד לפני מותו.